

AZƏRBAYCANIN İDXAL-İXRAC ƏMƏLİYYATLARINDA ELEKTRON TİCARƏTİN MÜASİR VƏZİYYƏTİ

AYŞƏN HÜSEYNOVA

Bakı Dövlət Universitetinin magistranı

E-mail: aysan7557@gmail.com

Giriş

1969-cu ildə Arpanet (ing. – Advanced Research Projects Agency Network) kompüter şəbəkə sisteminin yaradılması elektron məlumat mübadiləsini mümkün etdi. Məhdud səviyyədə olan elektron vasitələrin köməyi ilə 1970-ci illərin sonlarından etibarən kataloqlardan satışlar həyata keçirildi. İnternet-şəbəkə sisteminin dünya üzrə yayılması ilə virtual məkanda elektron ticarətin inkişafı və geniş auditoriyaya çatdırılması üçün tədricən şərait yarandı [1, s.141].

Elektron ticarət və nağdsız hesablaşmalar bu gün rəqəmsallaşan dünyanın gündəmindəki ən vacib iki mövzudur. Dünyanın “Walmart”, “Amazon”, “Ebay” kimi ən böyük elektron ticarət bazarlarının əksəriyyəti böyük əhali və yüksək alıcılıq qabiliyyəti olan ölkələrin payına düşür.

Elektron ticarət nədir?

İnternetin ən böyük üstünlüklərindən biri və geniş ictimaiyyətin qəbul etdiyi anlayış olan “Elektron ticarət” gündəlik həyatımıza kök salmış və rəqəmsal dünya ilə birlikdə sürətlə yayılmışdır. İstifadəçilər müxtəlif ərazilərdən zaman məhdudluğu olmadan əlçatan və rahat şəraitdə alış-veriş etmək imkanına sahib olur. Elektron ticarət dedikdə, informasiya sistemləri vasitəsilə məhsulların alqı-satqısını həyata keçirmək, bu sahədə müştərilərə xidmət göstərmək, bir sözlə onlayn və ya offlayn əməliyyatlar nəzərdə tutulur. Elektron ticarət müasir və rahat kommunikasiyalar yaratmağa qadir açıq şəbəkə sisteminin mövcudluğuna, sürətli elektron ödəniş sistemlərindən istifadəyə, optimal gömrük tənzimlənməsinə və s. əsaslanır.

Elektron kommersiya aşağıdakı növlərə əsasən müxtəlif istiqamətlərdə inkişaf edir:

1. B2B (Business-to-business) – hüquqi şəxslər arasında informasiya və iqtisadi münasibətləri müəyyən edən elektron ticarət sistemidir. B2B modelində satış zamanı potensial müştəriləri müəyyən etmək daha asandır. Çünki şirkətlər və təşkilatlar haqqında informasiya bazası daha sistemli formada olur. Azərbaycanda www.b2b.az elektron ticarət

portalı İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən sahibkarların xüsusilə kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarının bazara sərbəst çıxışına, işgüzar əlaqələrin genişləndirilməsinə və elektron satınalmanın təşkilinə dəstək məqsədilə yaradılmışdır. Portaldakı xidmətlərdən bütün sahibkarlar yararlanı bilər. Azərbaycanın ilk elektron ticarət portalı olan www.b2b.az saytında istifadəçilərə məlumat dəstəyi göstərmək məqsədilə portalda təhlil və informasiya tipli resurslar yerləşdirilmişdir [2].

2. B2C (Business-to-Consumer) – modeli mal və xidmətlərin son istifadəçilərinə fokuslanmış elektron biznes modelidir. Bu ticarət növündə ən çox yayılmış ünsiyyət vasitəsi İnternet-mağazadır.

3. B2G (Business-to-Government). Elektron ticarətin bu növü dövlət və biznesmen arasında həyata keçirilir. Bu sistemdən istifadə edən dövlət idarələri açıq bazarda ehtiyac duyduqları məhsulları əldə edirlər.

4. C2C (Consumer-to-Consumer) – sonuncu istehsalçı ilə sonuncu istehlakçı arasında qarşılıqlı əlaqə üçün istifadə olunur. E-bay platformasını C2C modelinə misal göstərmək olar.

Azərbaycanda elektron ticarətin inkişaf dinamikası

“Elektron ticarət haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu 2005-ci il may ayının 10-da qəbul edilmişdir. Bu Qanun Azərbaycan Respublikasında elektron ticarət formasının həyata keçirilməsinin hüquqi əsaslarını, iştirakçıların hüquq və vəzifələrini, tərəflərin məsuliyyətini müəyyən edir. “Elektron ticarət haqqında” AR-nın Qanununda dəyişiklik edilməsi haqqında ölkə Prezidenti 2016-cı il 16 dekabrda fərman imzalamışdır. Elektron ticarətin iştirakçıları bu fəaliyyət zamanı iştirak edən satıcı (malları satan və xidmətləri göstərən), alıcı (malları sifariş edən) və elektron sənəd dövriyyəsi vasitəçisi (alıcı və satıcı arasında elektron sənəd dövriyyəsi xidmətlərini göstərən) kimi çıxış edən hüquqi və fiziki şəxslərdir [2,3].

Azərbaycanda elektron ticarət fəaliyyətini həyata

keçirmək üçün bir neçə yollar mövcuddur. Bunlardan biri də yaradılmış portallardır ki, onlar da fəaliyyət sferasına görə ödəmə və satış qruplarına bölünür:

Onlayn məhsul satışı portalları:

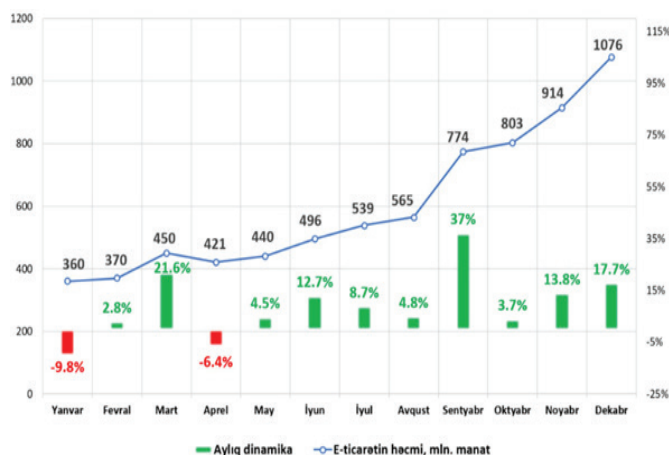
- **Ofisait.com** – istifadəçilərə əsasən ofis ləvazimatları və məktəbli əşyaları təklif edir.
- **Premiumoutlet.az** – ayaqqabı, geyim, aksesuarların ticarəti ilə məşğuldur.
- **Shop.az** – portal mənsub olduğu müəssisələrin satışını həyata keçirmir, ayrı-ayrı satıcıların məhsullarını bir ünvanda birləşdirir.

Onlayn ödəmə portalları:

- **Hesab.az** – Onlayn ödəmə sistemi kimi portal daxili bazarda görkəmli mövqeyə malik olmaqla yanaşı, istifadəçilərə dövlət ödənişləri, kredit ödənişləri, kommunal ödənişlər kimi xidmətlər təklif edir.
- **Million.az** – bu saytın istifadəçiləri müxtəlif ödəniş üsulları da daxil olmaqla 500-dən çox fərqli xidmət seçimlərindən birini seçə bilirlər. Bundan əlavə, “Million” mobil tətbiqi hazırlanaraq istifadəçilərin ixtiyarına verilmişdir.
- **Portmanat.az** – digərlərindən fərqli olaraq, bu sayt otellər, turizm, taksi kimi geniş ödəmə xidmətləri təklif edir.

Qeyd edək ki, Azərbaycanda 2021-ci ildə debet və kredit kartları ilə 11 milyard 172 milyon manat nağdsız ödəniş həyata keçirilib. Bu, 2020-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 82,7% çoxdur. Bu nağdsız ödənişlərin 37 milyon manatı ATM-lər, 3 milyard 926 milyon manatı POS-terminallar, 7 milyard 208 milyon manatı isə elektron ticarət vasitəsilə həyata keçirilib [5].

Qrafik 1. Azərbaycanda elektron ticarətin həcmi (milyon manatla)

Elektron ticarətdə gömrük prosedurları

Azərbaycanın elektron ticarətində idxal-ixrac əməliyyatları zamanı gömrük orqanlarının fəaliyyəti xüsusi yer tutur. Gömrük fəaliyyəti ticarətin yaranması və tənzimlənməsi məsələləri ilə ayrılmaz şəkildə bağlıdır. İndiki mərhələdə respublika ərazisində fəaliyyət göstərən gömrük idarələrini vahid avtomatlaşdırılmış informasiya sistemi birləşdirir. Dövlət Gömrük Komitəsi bu istiqamətdə davamlı fəaliyyət göstərir, hansı ki, ticarətdə kağız kargüzarlığını tam və ya qismən aradan qaldıraraq rəsmiləri və vətəndaş təmasını minimuma endirir. DGK tərəfindən 2011-ci ildə “VAİS-Kargüzarlıq” avtomatlaşdırılmış idarəetmə sisteminin tətbiqi bu istiqamətdə vacib addım idi. Əhaliyə daha keyfiyyətli xidmət göstərmək, “elektron hökumət” təşəbbüsünü dəstəkləmək, beynəlxalq ticarət zamanı idxal-ixrac prosesini asanlaşdırmaq məqsədilə DGK tərəfindən mühüm təkmilləşdirmələr həyata keçirilib.

Müasir mərhələdə ticarətin sürətli şəkildə həyata keçirilməsi, prosesin şəffaflığının təmin olunması, “kölgə iqtisadiyyatı”nın aradan qaldırılması və vaxt itkisinin qarşısının alınması üçün “Sadələşdirilmiş Bəyannamə - Elektron Ticarət” layihəsi tətbiq olunur. Layihənin mobil və veb versiyaları mütəxəssislər tərəfindən təşkil olunub. Elektron xidmət beynəlxalq poçt göndərişləri və ya daşıyıcı şirkət vasitəsilə xaricdən mal gətirən fiziki şəxslərə gömrük orqanına gəlmədən bütün gömrük əməliyyatlarını həyata keçirməyi əlçatan edir. Bu zaman sifariş veriləcək bağlamaların gömrük orqanlarına bəyan edilməsi üçün “Sadələşdirilmiş Bəyannamə - Elektron Ticarət” tətbiqindən istifadə edilməsi tələb olunur.

Gömrük orqanlarında tətbiq olunan yeni elektron xidmətlər siyahısına “Elektron hesab sahifəsi”nin yaradılması daxildir. Şəxsi hesab vərəqəsi elektron xidməti idxal-ixrac prosedurları zamanı gömrük bəyannamələri və hesablamaların, gömrük və digər ödənişlərin uçotunun vahid platforma üzərindən reallaşdırılmasına imkan verir. Pilot variantda istifadəyə verilən bu xidmət biznes fəaliyyətinin daha səmərəli və çevik şəkildə təşkili, maliyyə uçot sisteminin düzgün tərtib edilməsi baxımından xüsusi önəm daşıyır [6].

İdxal rüsumları: Məhsul sahibi və ya gömrük agentini biznes məqsədləri üçün gətirilən malları gömrük orqanlarına bəyan etmək üçün “Asan İmza”dan istifadə etməlidir. Gömrük orqanlarına təqdim edilən məhsulun mal nomenklaturasına (HS) uyğun olaraq

məhsulun faktura dəyəri və daşınma xərcləri uçota alınmaqla aşağıdakı ödənişlər tətbiq edilir:

- **İdxal gömrük rüsumu:** Nazirlər Kabinetinin 500 nömrəli qərarına uyğun olaraq 0, 5% və ya 15%;
- **Əlavə dəyər vergisi:** Vergi Məcəlləsinə uyğun olaraq 0 və ya 18%;
- **Aksiz vergisi:** “Aksizlər haqqında qanuna” uyğun olaraq zəruri məhsullarda;
- **Gömrük yığımı:** “Gömrük yığımlarının məbləğləri”nin təsdiq edilməsi barədə Qərara uyğun olaraq (Cədvəl 1);
- **Elektron xidmət haqqı:** 35,4 AZN (bəyannamə haqqı).

Cədvəl 1. Məhsulun gömrük dəyərində uyğun olaraq gömrük yığımı

№	Məhsulun gömrük dəyəri	Gömrük yığımının miqdarı
1	1000 AZN-dək	15 AZN
2	1000 – 10 000 AZN	60 AZN
3	10 000 – 50 000 AZN	120 AZN
4	50 000 – 100 000 AZN	200 AZN
5	100 000– 500 000 AZN	300 AZN
6	500 000– 1 000 000 AZN	600 AZN
7	1 000 000 AZN-dən yuxarı	1000 AZN

İxrac rüsumları:

- **İxrac gömrük rüsumu:** Yalnız Nazirlər Kabinetinin 500 nömrəli qərarına uyğun olaraq bəzi məhsullarda;
- **Gömrük yığımı:** “Gömrük yığımlarının məbləğləri”nin təsdiq edilməsi barədə Qərara uyğun olaraq;
- **Elektron xidmət haqqı:** 35,4 AZN (bəyannamə haqqı) [6, s.174-175]

Nəticə

Elektron ticarətin həcmünün internet istifadəsinin global artımı ilə tandemdə sürətlə artması və ticarətin ümumi həcmindəki payının hər gün artması danılmazdır. İnformasiya və kommunikasiya texnologiyaları sahəsində böyük irəliləyiş sayəsində elektron ticarət son on ildə strateji əhəmiyyət kəsb etmişdir.

Zaman keçdikcə elektron ticarət inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrin iqtisadiyyatına fərqli təsir göstərəcəkdir. İnkişaf etmiş ölkələrin infrastrukturunu və ixtisaslı işçi qüvvəsi olduğundan, elektron ticarətin nəticələri müsbət olacaqdır. Beləliklə, Azərbaycan kimi inkişaf etməkdə olan ölkələrdə infrastrukturunu və təlim keçmiş işçilərin kifayət qədər

olmaması onların iqtisadi inkişaf qabiliyyətinə mane olur. Dövlət qurumlarında bu istiqamət üzrə görülən işlər əlaqələndirilməli və özəl sektorla əməkdaşlıq aparılmalıdır. Həmçinin, hökumət e-ticarət sektorunun inkişafını ləngidən vergi strukturuna qarşı tədbir kimi həvəsləndirici kampaniyalar və güzəştlər təşkil edə bilər. Bunun üçün zamanla ayaqlaşmalı və elektron ticarət bacarıqlarını inkişaf etdirmək lazımdır.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Umarova N. *İqtisadiyyatda innovativ texnologiyalar. Dərs vəsaiti.* – Bakı: - 2021. - 210 s.
2. <http://export.az/index.php?lang=az>
3. "Elektron ticarət haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunu. İlham Əliyev, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Bakı şəhəri, 10 may 2005-ci il, № 908-IIQ
4. "Elektron ticarət haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il 16 dekabr tarixli Qanunu, № 460-VQD
5. *Azərbaycanda e-ticarətin həcmi rekordə çatıb – Qrafik.*
<https://marja.az/82425/azerbaycanda-e-ticaretin-hecmi-rekorda-catib-qrafik>
6. <https://www.e-gov.az/az/services>.
7. V.Qasımlı, M.Talıbova, G.Quliyeva, A.Müseyyibov, F.Mirzəyev, A.Qədəşov, G.Əhmədova. "Rəqəmsal iqtisadiyyat" Bakı, "Azprint" nəşriyyatı – 2023. - 262 s.

XÜLASƏ

Məqalədə Azərbaycan Respublikasında elektron ticarətin inkişafındakı mövcud tendensiyalar və onun perspektivləri müzakirə olunur. Azərbaycanın ticarət potensialını əhəmiyyətli dərəcədə artırmaq və bu prosesi sadələşdirmək məqsədilə müəyyən strategiyalar həyata keçirilir. Bu istiqamətdə yaradılmış elektron ticarət portalları, onlayn mağazalar və idxal-ixrac əməliyyatlarında istifadə edilən digər elektron xidmətlər ticarət fəaliyyətinin inkişafını təmin etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Məqalədə Dövlət Gömrük Komitəsinin elektron ticarətdə idxal-ixrac əməliyyatları zamanı rolu xüsusi olaraq vurğulanır. Burada xarici ticarətin əsas göstəricisi olan malların idxal və ixracının müasir dövrün tələblərinə uyğun olaraq inkişaf etdirilməsi şərh olunur.

Açar sözlər: *elektron ticarət, idxal-ixrac münasibətləri, DGK, biznes, elektron ticarət portalı*

АЙШАН ГУСЕЙНОВА

*Магистрант Бакинского Государственного
Университета*

Электронная почта: aysan7557@gmail.com

ТЕКУЩЕЕ СОСТОЯНИЕ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ В ИМПОРТНО- ЭКСПОРТНЫХ ОПЕРАЦИЯХ АЗЕРБАЙДЖАНА

РЕЗЮМЕ:

В статье обсуждаются текущие тенденции и перспективы развития электронной торговли в Азербайджанской Республике. С целью значительного увеличения торгового потенциала Азербайджана и упрощения этого процесса реализуются определенные стратегии. Созданные в этом направлении порталы электронной коммерции, интернет-магазины и другие электронные сервисы, используемые в импортно-экспортных операциях, предназначены для обеспечения развития торговой деятельности.

В статье особо подчеркивается роль Государственного таможенного комитета при осуществлении импортно-экспортных операций в электронной торговле. Здесь трактуется развитие импорта и экспорта товаров, являющихся основным показателем внешней торговли, в соответствии с требованиями современности.

Ключевые слова: *электронная коммерция, импортно-экспортные отношения, DGK, бизнес, портал электронной коммерции.*

AYSHAN HUSEYNOVA

Master student of Baku State University

E-mail: aysan775@gmail.com

THE CURRENT STATE OF E-COMMERCE IN AZERBAIJAN'S IMPORT-EXPORT OPERATIONS

SUMMARY:

The article discusses the current trends in the development of electron commerce in the Respublic of Azerbaijan and its prospects. Certain strategies are

being implemented in order to significantly increase the trade potential of Azerbaijan and simplify this process. E-commerce portals, online stores and other electronic services used in import-export operations created in this direction are designed to ensure the development of trade activities.

In the article, the role of the State Customs Committee during import-export operations in electronic commerce is specially emphasized. Here, the development of import and export of goods, which is the main indicator of foreign trade, in accordance with the requirements of the modern era is explained.

Keywords: *e-commerce, import-export relations, DGK, business, e-commerce portal.*